

Symposium wykładowców liturgiki

(Kamień Śląski, 12-13 IX 1995)

W dniach 12-13 IX 1995 r. w Sanktuarium św. Jacka w Kamieniu Śląskim odbyło się XXXI spotkanie Wykładowców Liturgiki z Ośrodków Uniwersyteckich, Akademii, Wydziałów Teologicznych oraz Wyższych Seminariów Duchownych w Polsce. Tematem tego spotkania była księga "Obrzędów błogosławieństw"

W pierwszym dniu spotkania, po Eucharystii, której przewodniczył ks. bp Wacław Świerzawski, problematyka wykładów dotyczyła błogosławieństw w historii zbawienia, ich teologii i rozwoju w życiu Kościoła, a także genezy księgi "Obrzędów błogosławieństw"

Biblijne rozważania na temat błogosławieństw podjął ks. prof. Janusz Czerski i ks. prof. Józef Kudasiewicz. Referat ks. prof. Janusza Czerskiego ukazał błogosławieństwa w historii Starego Testamentu. Poruszone w nim zostały cztery problemy: 1) semantyka błogosławieństwa w Starym Testamencie; 2) błogosławieństwo Boga; 3) błogosławieństwo człowieka; 4) etyczne aspekty błogosławieństwa. Ks. prof. J. Czerski przypomniał, że słowniki wskazują dwa różne podstawowe znaczenia rdzenia *baraka*: klękać i błogosławić. W odniesieniu do działania Boga idea błogosławienia mieści się w polu semantycznym pojęcia zbawienia. Bóg zbawia kiedy przychodzi, natomiast błogosławi, kiedy jest już obecny. Etymologia pojęcia błogosławieństwa w greckim przekładzie Starego Testamentu (Septuaginta) wskazuje natomiast na dwa znaczenia: pięknie przemawiać i dobrze o kimś mówić. Określenia błogosławieństw w greckim przekładzie wyrażają dwie podstawowe idee: uwielbienie i dziękczynienie. Przymiotnik tego słowa odnosi się tylko do Boga jako jego stały przymiot, natomiast ludzi jako błogosławionych określa imiesłów bierny czasu przyszłego dokonanego, ponieważ człowiek otrzymuje błogosławieństwo od Boga.

Ks. prof. J. Czerski ukazując błogosławieństwo Boga zwrócił uwagę na trzy elementy: 1) moc przekazywania życia; 2) sławę; 3) pośrednictwo w przekazywaniu błogosławieństwa ludziom. Treścią błogosławieństwa w

Pięcioksięgu jest życie. Natomiast w pismach prorockich idea błogosławieństwa schodzi na drugi plan. Błogosławieństwo w tych księgach objawia się w działaniu Boga na przestrzeni historii zbawienia. W pismach mądrościowych zaś błogosławieństwo realizuje się raczej w regularnych czynnościach życia codziennego, dotyczy konkretnego człowieka, obejmuje jego dom, gospodarstwo, środowisko.

Błogosławieństwo ludzi, o którym mówił ks. prof. J. Czerski, dotyczy przede wszystkim życia domowego. Właściwym środowiskiem błogosławieństwa jest liturgia i modlitwa. Formy kultowe odnawiały świadomość Izraela, że jest nosicielem błogosławieństwa Bożego. Modlitwy wyrażają pragnienie i prośbę skierowaną do Boga o błogosławieństwo.

Czwarty problem, który w swoim referacie przedstawił ks. prof. J. Czerski, dotyczył etycznych aspektów błogosławieństw. Błogosławieństwo od Boga otrzyma ten, kto nienagannie postępuje i wewnątrznie jest dobrze usposobiony, wolny od tego co jest złem etycznym. Człowiek taki jest pełen bojaźni Bożej.

W podsumowaniu referatu prelegent podkreślił, że idea błogosławieństwa w Starym Testamencie ulegała ewolucji. Stary Testament mówi o błogosławieniu przez Boga i ludzi, lecz w każdym wypadku głównym działającym jest zawsze Bóg. Istotę błogosławieństwa można określić jako życzliwość Boga, jako gotowość do pomagania człowiekowi i obdarowania go obfitymi darami.

Ks. prof. J. Kudasiewicz ukazując błogosławieństwa w historii zbawienia Nowego Testamentu podkreślił, że teologia i praktyka błogosławieństwa w Nowym Testamencie nawiązuje wyraźnie do Starego Testamentu. Źródłem wszelkiego błogosławieństwa jest Bóg, który obdarza lud wybrany i poszczególnych ludzi wszelkim błogosławieństwem z miłości i dobroci.

Treścią błogosławieństwa w Nowym Testamencie jest wybranie, usynowienie, a szczególnie obdarzenie Duchem Świętym, który podobnie jak błogosławieństwo jest darem Ojca. Za błogosławieństwo Ojca w Jezusie nowy lud Boży odpowiada błogosławieństwem tj. wychwalaniem Boga i dziękowaniem Mu. Błogosławieństwa Nowego Przymierza mają charakter religijny i zasługują w pełni na nazwę "błogosławieństwa duchowego" (Ef 1,3). Źródłem tego błogosławieństwa jest wydarzenie Jezusa i Jego dzieło zbawcze.

Ks. prof. Jerzy Józef Kopeć podjął temat rozwoju błogosławieństw w życiu Kościoła. W swoim referacie zaznaczył on, że błogosławieństwa, które trafiły do Kościoła poapostolskiego wyrosły z ducha modlitwy i kultu Starego Testamentu. Treścią tych błogosławieństw było wysławianie Boga za opiekę i życzliwość, jaką okazuje człowiekowi. W średniowieczu starano się ogarnąć wszystkie szczegóły doczesnego życia chrześcijan i zapewnić sobie pomoc Boga

w trudnych sytuacjach egzystencji człowieka, dlatego też zmieniano formuły błogosławieństw. Błogosławieństwo rzeczy zastąpiło błogosławieństwo Boga. Ten kierunek zmian doprowadził do odpersonifikowania błogosławieństwa i był określony przez pesymistyczną wizję pogańskiego świata, daleką od biblijnego rozumienia dzieła stworzenia jako przejawu dobroci i miłości Boga. Oddzielenie w średniowieczu błogosławieństw i poświęceń od Eucharystii prowadziło, o czym przypomniał ks. prof. J.J. Kopeć, do ich urzeczowienia i nadania im często znamion działań ceremonialno-magicznych. Zanikł w nich wątek laudatywny i ograniczono biblijną inspirację, dlatego też były poddane ostrej krytyce reformacyjnej. Reformacja zahamowała bujny rozwój i rytualizację błogosławieństw zalecając ich ubiblijnienie, sprawowanie w języku narodowym i podkreślając ich walor kerygmaticzny.

Reforma soborowa powróciła do laudatywnego charakteru błogosławieństw i wspólnotowego ich sprawowania. Zaakcentowano również rolę Słowa Bożego, które jest proklamowane we wszystkich błogosławieństwach. Wzywa ono człowieka do poddania się oczyszczeniu i odnowieniu a niekiedy żąda wprost nawrócenia albo staje się źródłem umocnienia. Ks. prof. J.J. Kopeć podkreślił zasługi ruchu liturgicznego, który zwrócił uwagę na historiozawczy charakter błogosławieństw i potrzebę właściwego ich rozumienia wśród ludu.

Ks. prof. Jerzy Stefański w barwny sposób przedstawił genezę księgi błogosławieństw. Podkreślił, że "Obrzędy błogosławieństw", jako wyodrębniona, osobna, oficjalna księga liturgiczna, wydana jako część Rytuału Rzymskiego, jest tworem zupełnie nowym w tradycji Kościoła Rzymskiego. Księga ta, owoc długiego procesu redakcyjnego (od 13 stron maszynopisu pierwszego schematu do 539 drukowanych stron *editio typica*), powoli zamyka rewizję i odnowę wszystkich podstawowych ksiąg liturgicznych. Redakcja księgi odbywała się etapami. Wszystkie te etapy ks. prof. J. Stefański w swoim wystąpieniu dokładnie omówił podając skład osobowy poszczególnych grup redakcyjnych. Pierwszy etap prac redakcyjnych obejmował lata 1970-1972. Rewizja obrzędów błogosławieństw spoczywała w gestii grupy studyjnej nr 23 "De Rituali" II, wchodzącej w skład posoborowej Rady do wykonania postanowień Konstytucji Liturgicznej. Drugi etap redakcji księgi obejmował lata 1974-1981. W celu przyspieszenia prac nad rewizją obrzędów błogosławieństw utworzono drugi zespół studyjny. Przewodnictwo objął sam sekretarz Kongregacji Kultu Bożego abp A. Bugnini. Szybkie tempo prac, duża ilość posiedzeń tej grupy spowodowała, że pod koniec 1975 r. dysponowano dużym, obszernym materiałem przeredagowanych obrzędów błogosławieństw, które zamierzano zebrać i rozesłać wybranym specjalistom. W tym też roku nastąpiła reorganizacja Kongregacji Kultu Bożego, co spowodowało spowolnienie prac. W marcu 1978 r. powołano trzeci zespół redakcyjny, który dał kolejny projekt obrzędów

błogosławieństw, który po konsultacjach 25 III 1983 r. został opublikowany. Schemat "De Benedictionibus" z 25 III 1983 r. zgodnie z praktyką postępowania rozesłano wszystkim członkom i konsultorom Kongregacji, którzy przekazali ponad dwieście uwag. Jak zaznaczył ks. prof. J. Stefański w bardzo krótkim czasie, bo zaledwie jednego miesiąca, dopracowano schemat obrzędów błogosławieństw i zgodnie z procedurą przesłano cały materiał do Kongregacji Doktryny Wiary w celu zatwierdzenia ostatecznej redakcji. Wspomniana Kongregacja w równie szybkim tempie dała pozytywną odpowiedź. Ostateczna redakcja tekstu obrzędów błogosławieństw została zatwierdzona przez Jana Pawła II dnia 10 maja 1984 r., a oficjalnie została ogłoszona 31 maja 1984 r.

Teologię odnowionych błogosławieństw przedstawił ks. prof. Stanisław Czerwik. W swej refleksji zwrócił uwagę na dialogowy charakter błogosławieństwa. Cała liturgia widziana w perspektywie błogosławieństwa jest działaniem Boga, do którego należy też inicjatywa. Ten trynitarny charakter przenika wszystkie obrzędy błogosławieństw. Ks. profesor przypomina, że obrzędy rozpoczynają się zwykle znakiem krzyża i kończą się trynitarną formą błogosławieństwa. Kościelny charakter błogosławieństw opiera się na zasadzie, iż "czynności liturgiczne nie są czynnościami prywatnymi, lecz celebracjami Kościoła". Zrywa on z rozpowszechnioną prywatyzacją obrzędów błogosławieństw, polegającą na ich sprawowaniu w zakrystii, bez udziału zainteresowanych osób. Ks. prof. S. Czerwik zauważył, że w celu ożywienia wiary uczestników błogosławieństwa głosi się Słowo Boże, którego nigdy nie wolno pomijać, nawet w obrzędach skróconych. Należy również wyjaśnić towarzyszące znaki. Sprawia to, że w swoim odnowionym kształcie liturgia błogosławieństw staje się szkołą formacji wiary i postaw życiowych chrześcijanina w jego relacjach do Boga i świata.

W drugim dniu sympozjum została przedstawiona liturgia odnowionych błogosławieństw, pastoralna wymowa błogosławieństw i ich adaptacja w życiu Kościoła oraz zostały omówione obrzędy niektórych błogosławieństw.

Ks. prof. Bogusław Nadolski omówił pastoralne możliwości błogosławieństw. Człowiek szuka pomocy u Boga i tych, którzy otrzymali już "koronę chwały". Ten wymiar transcendentny charakteryzuje również dążenie współczesnego człowieka, mimo całego procesu sekularyzacji. Obrzędy błogosławieństw stwarzają szansę pełniejszego rozumienia liturgii. Błogosławieństwa stają się wyrazem przeżywanej i doświadczanej wiary. Chcąc uczyć odnajdywania Boga w stworzeniach błogosławieństwa mogą stać się szkołą "duchowości stworzenia"

Omawiając liturgię odnowionych błogosławieństw ks. prof. Helmut Sobeczko wskazał na istniejące już księgi liturgiczne zawierające błogosławieństwa. W przedstawionym referacie ks. prof. H. Sobeczko ograniczył się do

liturgicznego aspektu odnowionych błogosławieństw księgi "Obrzędy błogosławieństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich" Prelegent zwrócił uwagę, że podstawowa struktura każdego obrzędu składa się z dwu istotnych elementów: liturgii słowa i modlitwy błogosławieństwa. Te dwa elementy stanowią podstawowy układ każdego błogosławieństwa, które rozpoczyna się i kończy krótkimi obrzędami. Elementów tych nie można opuszczać. Słowa wprowadzające i wyjaśniające oraz homilia szafarza skutecznie mogą pobudzić wiarę uczestników liturgii. Dodatkowym wsparciem w ożywieniu wiary obecnych i w pobudzeniu ich uwagi do uczestnictwa w sprawowaniu obrzędu są widzialne znaki, zwłaszcza gest rąk w czasie odmawiania modlitwy błogosławieństwa, następnie znak krzyża i pokropienie wodą święconą. We wnioskach końcowych ks. prof. H. Sobeczko postulował, aby wprowadzenie nowej księgi "Obrzędy Błogosławieństw" przygotować uprzednią formacją duchowieństwa i wiernych. Należy przewyciężyć pewnego rodzaju magizm. W sprawowaniu błogosławieństwa podczas Mszy św. trzeba umiejętnie włączyć je w strukturę mszalną i mocno akcentować znaczenie wspólnoty i jej udział w sprawowaniu błogosławieństwa.

W dalszej kolejności ks. dr hab. Jan Janicki, ks. dr hab. Władysław Głowa, ks. dr Krzysztof Konecki i ks. dr Jacek Nowak omówili obrzędy niektórych błogosławieństw.

Ks. dr hab. J. Janicki zajął się obrzędem błogosławieństwa pól i plonów ziemi. Kościół w Polsce, zgodnie z wielowiekową tradycją, zachowuje i kontynuuje zwyczaj błogosławieństwa pól w okresie wzrostu i dojrzewania roślin, przynoszących potrzebne człowiekowi pożywienie. Obrzęd błogosławieństwa pól jest wyrazem, wiary w Bożą Opatrzność i opiekę nad swoim ludem. Chrześcijanie są ponadto przekonani w wierze, że praca na roli jest bardzo zaszczytna.

Ks. dr hab. W. Głowa omawiając obrzęd błogosławieństwa przedmiotów kultu religijnego wskazał, że mogą one podobnie jak obrzędy innych błogosławieństw - być miejscem formacji teologicznej i moralnej wiernych. W obrzędach tych wierni będą uczestniczyć tym gorliwiej, im dokładniej zostaną pouczeni o ważności błogosławieństw, zwłaszcza przedmiotów kultu publicznego i przedmiotów służących do wyrażenia osobistej pobożności wiernych.

Ks. dr Krzysztof Konecki ukazał genezę i znaczenie błogosławieństwa kierowców i pojazdów mechanicznych. Nowa księga "Obrzędów Błogosławieństw" łączy sprawowanie tego błogosławieństwa z dniem 25 lipca. Innymi stosownymi dniami są: 31 maja (Nawiedzenie NMP), 29 września (św. Rafała) lub 2 października (Świętych Aniołów Stróżów). Liturgia obrzędu błogosławieństwa kierowców i pojazdów mechanicznych, zdaniem ks. dra K. Koneckiego, niesie współczesnemu człowiekowi, tak bardzo zapatrzonemu w swoje

możliwości twórcze, ważne posłanie. Przypomina mu o prymacie Boga we wszechświecie i o jego zależności od Stwórcy.

Ks. dr Jacek Nowak SAC omówił obrzęd błogosławieństwa sprzętu pogotowia ratunkowego oraz aparatury medycznej. W obrzędzie tym w znacznej mierze uwidacznia się aspekt personalistyczny. Człowiek posługujący się narzędziami realizuje swoje powołanie, przez co osoba nadaje wartość swojemu działaniu. Współczesna technika, a w szczególności sposób ta, która jest ukierunkowana dla ratowania życia ludzkiego, może służyć duchowemu rozwojowi człowieka. Ks. J. Nowak postuluje, aby obrzęd ten był sprawowany nie tylko w ramach duszpasterstwa specjalistycznego grup zawodowych, ale przybierał szerszy zasięg, ponieważ może być pewnego rodzaju katechezą dla wielu ludzi, którzy czasami nie rozumieją czym jest "błogosławieństwo" w życiu i pracy chrześcijanina.

Ważnymi punktami dwudniowego sympozjum były dyskusje, podczas których prelegenci wyjaśniali trudniejsze kwestie przedstawionych referatów. Te uszczegółowienia odnosiły się zarówno do używanej terminologii, jak również przedstawionej treści. Jednym z takich problemów, który rozwiązał ks. prof. S. Czerwik była sprawa używania dwu terminów: "błogosławienie" i "błogosławieństwo" Uczestnicy tego spotkania wybrali również przewodniczącego Sekcji Wykładowców Liturgiki. Został nim ks. prof J. J. Kopeć.

Ks. Stanisław Araszczuk